

provincie **HOLLAND**
ZUID

STATEN

Provinciale Staten

Lid Gedeputeerde Staten

R.A. Janssen

Contact
070 441 70 86
ra.janssen@pzh.nl

F. Vermeulen
T 070 - 441 70 49
f.vermeulen@pzh.nl

Postadres Provinciehuis
Postbus 90602
2509 LP Den Haag
T 070 - 441 66 11
www.zuid-holland.nl

Datum
11 mei 2017
Ons kenmerk
PZH-2017-594325291
Uw kenmerk

Bijlagen
1

Onderwerp

Aanbieding diverse onderzoeken PFOA en GenX met
betrekking tot de bedrijven DuPont/Chemours

Geachte Statenleden,

Op 24 maart 2016 en 25 mei 2016 heeft u van ons brieven ontvangen over de situatie rond PFOA bij het toenmalige bedrijf DuPont, hierna te noemen Chemours. In deze brieven hebben wij u geïnformeerd over een aantal vervolgonderzoeken. Vandaag stuurt de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu (IenM) de rapporten over een aantal uitgevoerde onderzoeken naar de Tweede Kamer. Met deze brief informeren wij u over deze rapporten.

Rapporten PFOA

Zoals met u besproken in uw commissie Verkeer en Milieu van 6 april 2016 en Provinciale Staten van 20 april 2016, heeft de provincie alle vorig jaar aan haar gerichte aanbevelingen overgenomen en zijn we samen met het Rijk en de meest betrokken gemeenten Dordrecht, Papendrecht en Sliedrecht aan de slag gegaan om de aanbevelingen om te zetten in concrete acties.

In onze brief aan u van 25 mei 2016 hebben wij u onder meer de volgende onderzoeken aangekondigd:

- Een steekproef onder omwonenden om het door het RIVM gebruikte rekenmodel inclusief de onderliggende aannames te valideren. Tevens kan met deze steekproef bepaald worden of de concentraties PFOA in bloedserum nu onder de in 2016 door het RIVM afgeleide gezondheidskundige grenswaarde van 89 nanogram per milliliter (ng/ml) bloedserum liggen. De provincie is, in samenwerking met het ministerie van Infrastructuur en Milieu (IenM) en de betrokken gemeenten, opdrachtgever voor dit steekproefonderzoek dat door het RIVM is uitgevoerd.
- Een nadere evaluatie door het RIVM van de beschikbare gezondheidskundige literatuur om te bezien of er in andere landen wellicht specifieke klachten of aandoeningen bekend zijn die aan bepaalde concentraties PFOA kunnen worden gekoppeld. Het

Bezoekadres

Zuid-Hollandplein 1
2596 AW Den Haag

Tram 9 en de buslijnen
90, 385 en 386 stoppen
dichtbij het
provinciehuis. Vanaf
station Den Haag CS is
het tien minuten lopen.
De parkeerruimte voor
auto's is beperkt.

literatuuronderzoek betreft een gezamenlijke verantwoordelijkheid van het ministerie van IenM en de provincie en het ministerie van IenM treedt op als opdrachtgever.

De aanbiedingsbrief van de staatssecretaris aan de Tweede Kamer met de onderzoeksrapporten treft u aan als bijlage bij deze brief. Hieronder worden deze rapporten kort toegelicht.

Steekproef PFOA en evaluatie van de literatuur

Bij onze brief van 24 maart 2016 heeft u de RIVM-rapportage 'Risicoschatting emissie PFOA voor omwonenden' ontvangen. Hierin concludeerde het RIVM dat omwonenden van DuPont/Chemours in de periode 1970-2002 via de lucht zijn blootgesteld aan PFOA en dat het waarschijnlijk is dat zij hierdoor in die periode langdurig aan hogere waarden PFOA zijn blootgesteld. Bij een dergelijke blootstelling kon het RIVM gezondheidseffecten niet uitsluiten.

Het RIVM heeft in zijn rapport een aantal aanbevelingen gedaan voor vervolgonderzoek om een aantal openstaande vragen te beantwoorden en de begrijpelijke onrust bij omwonenden zoveel als mogelijk weg te nemen. Een van de belangrijkste aanbevelingen uit het RIVM-rapport van maart 2016 was om via een steekproef onder omwonenden te onderzoeken of de gemeten concentraties PFOA overeenkomen met die welke het RIVM had berekend. Dit onderzoek wordt verder aangeduid als 'de steekproef'.

De conclusie die RIVM in 2016 trok wordt nu bevestigd. Uit de gedane steekproef blijkt dat de gemeten PFOA-waarden in het bloed van omwonenden van DuPont/Chemours goed overeen komen met de waarden die in het RIVM-rapport van maart 2016 berekend waren.

Uit de steekproef, gedaan bij 382 personen, blijkt dat deelnemers die langdurig dichtbij de fabriek wonen hogere bloedwaarden hebben dan diegenen die verder weg of minder lang in de omgeving wonen. Deze laatste twee groepen hebben PFOA-waarden in het bloed die overeenkomen met achtergrondwaarden zoals in andere onderzoeken in de EU zijn gevonden. Van de deelnemers heeft 4,7% (18 personen) hogere bloedwaarden dan verwacht, namelijk hoger dan 21 nanogram per milliliter (ng/ml) bloedserum. Dat is de gemiddelde maximale waarde die bij eerdere bevolkingsstudies in de EU is aangetroffen bij personen die geen bijzondere PFOA-blootstelling hebben gehad.

Mogelijke verklaringen die het RIVM voor deze hogere waarden geeft zijn persoonlijke kenmerken zoals een hoge historische blootstelling, andere blootstellingsbronnen (zoals gebruik van PFOA-houdende producten) of een halfwaardetijd in het lichaam die sterk afwijkt van het gemiddelde.

Het RIVM geeft aan dat er nog steeds wetenschappelijke discussie is over wat nu een veilig niveau van blootstelling is. In 2016 heeft het RIVM een gezondheidskundige grenswaarde afgeleid van 89 ng/ml. Op dit moment wordt door de Europese Autoriteit voor Voedselveiligheid (EFSA) een evaluatie uitgevoerd naar de gezondheidskundige grenswaarde voor PFOA. De resultaten hiervan worden over ongeveer een jaar verwacht. Mogelijk wordt door EFSA een grenswaarde lager dan 89 ng/ml voorgesteld. Op dat moment zal RIVM zijn grenswaarde opnieuw bekijken, zodat eventuele nieuwe inzichten van EFSA kunnen worden meegewogen.

Of dit alles in het verleden en nu heeft geleid tot nadelige gezondheidseffecten is niet eenvoudig vast te stellen. Op basis van de bevindingen van het bloedonderzoek, de analyse van epidemiologische studies en de in 2016 uitgevoerde risicobeoordeling bevestigt het RIVM de in

2016 gegeven conclusie dat omwonenden nadelige effecten kunnen hebben ondervonden. Hierbij moet allereerst worden gedacht aan verhoging van de cholesterolconcentratie in het bloed, verlaagd geboortegewicht en veranderingen van leverenzymen. Er is volgens het RIVM veel onzekerheid bij welke concentraties PFOA deze effecten optreden. Bovendien is het op basis van de beschikbare epidemiologische informatie niet mogelijk een oorzakelijk verband aan te tonen tussen de ongewenste veranderingen, indien deze zich voor hebben gedaan, en blootstelling aan PFOA.

Het RIVM verwacht dat een (individueel) gezondheidsonderzoek onder omwonenden weinig tot geen gezondheidswinst oplevert voor omwonenden. Reden hiervoor is dat sommige van de verwachte effecten al bij bestaande controles onderzocht worden (zoals verlaagd geboortegewicht), terwijl andere effecten (zoals het ontstaan van kanker) heel weinig zullen voorkomen. Hierdoor is de kans klein dat bij een gezondheidsonderzoek naar deze aandoeningen nieuwe gevallen zullen worden gevonden.

Het RIVM geeft drie aanbevelingen:

1. Laat de Dienst Gezondheid en Jeugd (regionale GGD) in samenspraak met het RIVM de huisartsen, verloskundigen en medisch specialisten in de regio informeren over de nadelige effecten waar aanwijzingen voor zijn gevonden;
2. Volg de wetenschappelijke literatuur over de effecten van PFOA en de internationale ontwikkeling rond grenswaarden voor deze stof;
3. Voor *onderzoeksdoeleinden* zou een aanvullend blootstellingsonderzoek onder de deelnemers met een hogere bloedconcentratie PFOA overwogen kunnen worden, om een verklaring voor deze hogere waarde te vinden.

Reactie op de resultaten en aanbevelingen

Wij onderschrijven de reactie van de staatssecretaris en zijn verheugd dat het onderzoek uitwijst dat het grootste deel van de bevolking geen opvallende concentraties PFOA in het bloed heeft. Wij zijn ons er van bewust dat de onderzoeken niet alle vragen kunnen beantwoorden die er bij mensen leven. Het RIVM stelt namelijk dat er nog veel onzekerheid is over de vraag bij welke bloedconcentraties nu veranderingen in het lichaam optreden. Wel constateren wij dat met de kennis van nu de blootstelling in het verleden te hoog is geweest. Mensen kunnen daar negatieve effecten van hebben ondervonden. Zelfs nu, vijf jaar na het stopzetten van de emissie, blijkt dat bij een deel van de directe omwonenden nog concentraties waarbij nadelige effecten, hoe klein wellicht ook, niet uit te sluiten zijn.

Samen met het Rijk en de betrokken gemeenten willen wij zoveel als mogelijk de nog resterende vragen wegnemen. Het RIVM geeft aan dat het zinvol kan zijn om de steekproefdeelnemers die een hogere bloedwaarde (boven 21 ng/ml) uit te nodigen voor een nader onderzoek. Alhoewel zo een onderzoek geen gezondheidswinst voor hen kan opleveren, leidt het mogelijk wel tot meer inzicht in het ontstaan van hogere concentraties en zou het daarom deze mensen wel kunnen helpen bij het zoeken naar een verklaring waarom een hogere waarde bij hen aanwezig is. Deze aanbeveling nemen wij graag over. Met het Rijk en de betrokken gemeenten zal het RIVM gevraagd worden om een onderzoeksvoorstel.

Ook de andere aanbevelingen die het RIVM doet nemen wij gezamenlijk over.

PFOA in drinkwater en gezondheidseffecten GenX stoffen

Met onze brief van 14 december 2016 bent u door ons geïnformeerd over een aantal rapporten van het RIVM en drinkwaterbedrijf Oasen die hierover door de staatssecretaris naar de Tweede Kamer zijn gestuurd. Voor wat betreft PFOA was de conclusie dat de concentratie PFOA in drinkwater wel verhoogd is geweest, maar dat hierdoor op geen enkel moment de huidige gezondheidskundige grenswaarde overschreden is en er dus geen sprake is geweest van een risico voor de volksgezondheid. Voor de blootstelling via lucht aan GenX-stoffen concludeerde het RIVM dat naar verwachting het niveau van blootstelling aan deze stoffen geen risico voor de gezondheid van omwonenden met zich meebrengt. Voor een definitieve conclusie zijn aanvullende gegevens nodig waarvoor inmiddels de nodige stappen zijn gezet.

Voor een van de GenX-stoffen (aangeduid met 'E1') biedt de REACH-verordening geen mogelijkheden om verdere gegevens op te vragen. Het gaat hier namelijk om een stof die in het bedrijfsproces ontstaat en uitgestoten wordt. Het RIVM zet stappen om, met Chemours, de eigenschappen van deze stof verder te verhelderen, indien nodig door daarmee testen uit te voeren.

Op 16 februari 2017 hebben wij van het ministerie van IenM de door het RIVM afgeleide richtwaarde voor de maximale concentratie GenX-stoffen in drinkwater ontvangen. Dezelfde richtwaarde is door Rijkswaterstaat gebruikt om de provincie advies te geven over de voorgestelde ontwerpbeschikking voor de ambtshalve wijziging van de omgevingsvergunning om de vergunde emissie van de GenX-stoffen naar water en lucht te reduceren. Rijkswaterstaat adviseerde om de lozing nog verder terug te brengen dan de provincie voornemens was te doen, om daarmee ook op langere termijn de veiligheid van het drinkwater te garanderen. Op basis van de nieuwe richtwaarde en het advies van Rijkswaterstaat is de vergunde indirecte lozing in het definitieve besluit van 21 april 2017 verder aangescherpt.

Met onze brief van 21 april 2017 bent u geïnformeerd over het definitieve besluit dat de provincie heeft genomen. In deze brief hebben wij tevens aangegeven dat de gronden ontbreken voor een nog verdere beperking of volledige uitfasering van de lozing, maar dat een nog door het Rijk vast te stellen waterkwaliteitsnorm voor FRD903 daar mogelijk verandering in kan brengen. Op verzoek van de staatssecretaris heeft het RIVM onderzocht of het mogelijk is een waterkwaliteitsnorm vast te stellen. Het RIVM concludeert in het bijgevoegde rapport dat het ontbreekt aan een bioconcentratie studie in vissen om deze norm vast te stellen. In de op 21 april 2017 namens Gedeputeerde Staten gepubliceerde ambtshalve wijziging van de omgevingsvergunning van Chemours is een onderzoeksverplichting voor deze studie opgenomen.

De staatssecretaris van IenM geeft in haar brief van 31 oktober 2016 aan het belangrijk te vinden dat mogelijke risico's van stoffen sneller in beeld komen. Zoals met u besproken, ondersteunt het provinciebestuur de door de staatssecretaris aangekondigde aanscherping van het Europese stoffenbeleid. De provincie werkt vanzelfsprekend intensief samen met het ministerie van IenM als stelselverantwoordelijke en het RIVM als betrokken kennisinstituut. Gedeputeerde Staten hebben ook in dit kader voor de uitvoering een uitgewerkt Impuls VTH programma ontwikkeld dat in de GS brief van 18 april jl. met u is gedeeld. Ook in de in 2017 vast te stellen nieuwe Nota Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving 2018-2021, die het kader vormt voor de uitvoering bij de vijf Zuid-Hollandse omgevingsdiensten, zal deze inzet terugkomen.

Werknemersveiligheid

Hoewel werknemersveiligheid geen wettelijke taak is van de provincie maken wij ons zorgen over de mogelijke effecten van de blootstelling aan PFOA en dimethylaceetamide (DMAc) bij (voormalig) werknemers. Het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) voert thans een diepgaand onderzoek hiernaar uit. De resultaten hiervan worden voor het zomerreces door de minister van SZW naar de Tweede Kamer gestuurd.

Onderzoek Openbaar Ministerie

Op 12 februari 2016 heeft de omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid namens de provincie Zuid-Holland aangifte gedaan tegen Chemours vanwege een mogelijk onvergunde PFOA emissie. Het Openbaar Ministerie doet thans een breed opgezet onderzoek naar de handelwijze van Chemours. Of er sprake is van verwijtbaar handelen of strafbare feiten zal uit dit onderzoek en het oordeel van de strafrechter daarover moeten blijken.

Overige onderzoeken

In onze brief aan u van 25 mei 2016 hebben wij tevens de volgende onderzoeken aangekondigd die inmiddels afgerond zijn en waarvan de onderzoeksresultaten met onze brieven van respectievelijk 11 januari 2017 en 3 november 2016 met u gedeeld zijn:

- Nader onderzoek emissiegegevens (lucht) in de periode vóór 1998. Voor de periode 1970-1998 heeft het RIVM op basis van de beschikbare gegevens gerekend met een jaarlijkse emissie van 5.000 kg en de aanbeveling gedaan om te proberen meer gegevens te verkrijgen over de periode voor 1998. De provincie heeft opdracht gegeven aan TNO tot een diepgaand (archief)onderzoek. Het rapport van TNO d.d. 2 januari 2017 komt op basis van de onderzochte archieven tot conclusie dat de PFOA emissie in de jaren '90 in de orde van grootte van 5 ton (5.000 kg) per jaar lag. Dit komt overeen met scenario 2 zoals door RIVM gepresenteerd in zijn rapport van maart 2016 waarmee er geen aanleiding is om de risicoschatting zoals gepresenteerd in dat rapport te herberekenen.
- Waarschijnlijk is in het verleden PFOA-houdend kunststofafval gestort op een aantal stortplaatsen in de omgeving. De provincie heeft opdracht gegeven tot nader bodem/grondwater onderzoek bij de twee stortplaatsen Crayestein-West en Derde Merwedehaven waarvoor Gedeputeerde Staten bevoegd gezag zijn. Bij dit onderzoek zijn in en rondom de stortplaatsen lage tot zeer lage concentraties PFOA aangetroffen welke alle beneden de voorlopige risicogrens liggen.

Naast bovengenoemde onderzoeken hebben wij in onze brief van 3 november 2016 de volgende vervolgonderzoeken aangekondigd:

- Een extern onderzoek in opdracht van de provincie naar de mogelijkheid van PFOA depositie op de bodem vanuit de lucht.
- Een extern archiefonderzoek in opdracht van de provincie om, zo mogelijk, beter inzicht te krijgen in de hoeveelheden en samenstelling van het in het verleden op de stortplaatsen Crayestein-West en Derde Merwedehaven door Chemours gestorte bedrijfsafval.

- Een opdracht van de gemeente Dordrecht aan het RIVM om een lokale interventiewaarde op te stellen voor PFOA in de bodem.

De resultaten hiervan ontvangt u naar verwachting voor het zomerreces 2017.

Wij vertrouwen erop u voor dit moment voldoende te hebben geïnformeerd en blijven u uiteraard op de hoogte houden van relevante ontwikkelingen.

R.A. Janssen

F. Vermeulen

Bijlagen:

- Kamerbrief Staatssecretaris Infrastructuur en Milieu inclusief bijlagen